

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра психології та соціальної роботи

КВАЛІФІКАЦІЙНА (БАКАЛАВРСЬКА) РОБОТА

Психологічні особливості кризових сімейних відносин

Виконала студентка групи Пб-4
спеціальності 053 Психологія
Розанова Юлія Дмитрівна
Керівник: Бочелюк В.Й.
Рецензент: Шевяков А. В.
Нормоконтроль: Софія СИТНИК

Запоріжжя

2024 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 64 с., 7 табл., 4 рис., 50 джерел.

Об'єкт дослідження – сімейно-шлюбні відносини.

Предмет дослідження – психологічні особливості кризових сімейних відносин молодого сім'ї.

Мета дослідження спрямована на виявлення психологічних особливостей кризових сімейних відносин молодого сім'ї.

Як відомо, сім'я – основа держави, оскільки рушійною силою життя є взаємини між чоловіком і жінкою. Будучи одним з основних інститутів суспільства, першою сходинкою соціалізації людини, сім'я розвивається та видозмінюється разом із навколишнім світом, по-своєму реагуючи на вимоги часу, відповідаючи на громадські потреби й при цьому сама їх формує.

У контексті складних і нестабільних реалій нашого суспільства психологи відзначають розмаїття тенденцій у сфері міжособистісної взаємодії й психології сім'ї. Існує значна кількість теоретичних положень, що породжують спектр концептуальних моделей міжособистісних взаємин і свідчать про актуальність осмислення психології сімейних взаємин, зокрема особливостей гармонізації шлюбно-сімейних стосунків. Подружня гармонія складається з багатьох компонентів, серед яких визначальними вважають рівень культури та вихованість партнерів, індивідуально-типологічні якості, національні традиції, звичаї, соціальні установки й цінності тощо. Гармонія в сім'ї включає також усі сторони міжособистісних стосунків, сексуальну та поведінкову відповідність.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ, СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ, МОЛОДА СІМ'Я, ПЕРІОД КРИЗИ.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження обумовлена значними змінами інституту сім'ї та шлюбу, в результаті яких формуються нові моделі сімейно-шлюбних союзів, складаються різні стилі і форми сімейного функціонування, в зв'язку з цим необхідні теоретичне осмислення і розробка нових аналітичних підходів до вивчення варіативності форм сім'ї та шлюбу, зокрема, розгляд психологічних чинників задоволеності шлюбом на різних етапах дорослості.

Сучасний інститут сім'ї та шлюбу переживає складний період, який має такі негативні прояви: нестабільність шлюбу; втрата сімейних традицій; збільшення відносного числа змішаних шлюбів; низький рівень психологічної культури сімейних відносин. Відповідно, стрімко зростає кількість розлучень, збільшується число матерів-одиначок та батьків-одиначків, все більша кількість пар не бажають офіційно реєструвати свої стосунки, а так само зростає кількість людей, що віддають перевагу самотньому життю. Згідно з даними статистики, щорічно збільшується кількість розлучень в сім'ях, які перебувають у шлюбі не більше трьох років.

Більшість психологів, які досліджують сімейні відносини, підкреслюють важливість початкового періоду розвитку сім'ї (Т. Алексеєнко, О. Бондарчук, А. Іващенко, Л. Котлова, Є. Потапчук, К. Седих, В. Ткаченко та ін.). Саме в цей період відбувається подружня адаптація, формуються сімейні норми і здійснюється оволодіння рольовим поведінкою.

Але, в умовах ослаблення соціального контролю в області шлюбно-сімейних відносин, розмивання соціальних норм і втрати сімейних традицій молоді люди зазнають серйозних труднощів у визначенні власного погляду на шлюб і побудову здорових сімейних відносин. Аналіз стану сучасної сім'ї вказує на численні проблеми в її становленні, при цьому часто причини тих чи тих проблем, неблагополуччя сім'ї в цілому полягають або у

внутрішньосімейному спілкуванні, або в індивідуальних особливостях членів сім'ї, тобто мають психологічну природу.

Проте, незважаючи на науковий інтерес до молодого сім'ї, проблеми, пов'язані з її функціонуванням, психологічними детермінантами, що їх провокують, кризовими періодами та шляхами їх подолання залишаються малодослідженими. Також, психологічна допомога молодим людям, які вступають до шлюбу, практично не здійснюється. Необхідні розробки нових ефективних технологій психологічної діагностики сімейних відносин, а також профілактики і корекції можливих порушень на ранніх етапах розвитку молодого сім'ї. Тому, спостерігається висока наукова і практична значущість дослідження психологічних предикторів подружніх відношень в період кризи молодого сім'ї.

Мета дослідження спрямована на виявлення та корекцію психологічних предикторів подружніх відношень в період кризи молодого сім'ї.

Завдання:

- 1) здійснити теоретичний аналіз особливостей сімейно-шлюбних відносин у кризові періоди молодого сім'ї;
- 2) обґрунтувати психологічні предиктори сімейно-шлюбних відносин у період кризи молодого сім'ї;
- 3) визначити діагностичний інструментарій та виявити особливості психологічних предикторів сімейно-шлюбних відносин в період кризи молодого сім'ї;
- 4) Запропонувати корекційні заходи щодо корекції кризових сімейних відносин молодого сім'ї.

Об'єкт дослідження – сімейно-шлюбні відносини молодого сім'ї.

Предмет – дослідження психологічних особливостей сімейно-шлюбних відносин молодого сім'ї в період кризи.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали загальнотеоретичні принципи – це системно-структурний аналіз, принцип детермінізму, принцип розвитку психіки, що дозволили відстежувати та діагностувати об'єктивні причини виникнення конфліктності в сімейних

стосунках. Концептуальні положення про формування сімейних стосунків молодих сімей ґрунтувалися на дослідженнях І. Курляк, М. Павлюк, Р. Федоренко, теоретичні положення про розвиток особистості в процесі її виховання були взяті за роботою І. Беґа, Л. Котлової смислові значення психологічних характеристик предикторів у взаємодії подружжя були взяті за роботами Т. Алексєєнко, І. Бондарєвської, Л. Гапоненко, І. Римаренко, К Сєдих.

Діагностичний інструментарій був використаний за навчальним практикумом А. Лідерса, а також були використані методичні рекомендації щодо кореляційного і регресивного аналізу. В основу корекційних заходів були покладені основні теоретико-методологічні положення екзистенційно-гуманістичної психології К. Роджерса, концептуальні положення рефлексивно-рольової регуляції в мета-грі Л. Гапоненко, використання технологій наривного тренінгу за роботою Л. Гапоненко.

Методи і методики дослідження: у процесі теоретичного і методологічного обґрунтування проблеми дослідження використовувалися *теоретичні методи* аналітичного дослідження, що дозволяють висловити припущення про детермінанти деструктивних предикторів у сімейних відносинах і вибудувати логіку припущень та інтерпретації отриманих даних.

Емпіричні методи дослідження: Методика «Тест-опитувальник задоволеності шлюбом (ОУБ)» (В. Столін, Т. Романова, Г. Бутенко) – експрес-діагностика рівня задоволеності-незадоволеності шлюбом, а також ступеня узгодженості задоволеності шлюбом партнерів; Опитувальник розподілу ролей в сім'ї (Ю. Альошина, Л. Гозман, Е. Дубовская), спрямований на виявлення існуючих уявлень подружжя про рольовій структурі в їхній сім'ї; Методика «Вимірювання установок в сімейній парі» (Ю. Альошина, Л. Гозман, Е. Дубовський), спрямована на виявлення установок подружжя за найбільш значущими в сімейній взаємодії сфер людського життя, визначення ступеня соціально-психологічної сумісності партнерів у шлюбі; Методика «Особливості спілкування між подружжям» (Ю. Альошина, Л. Гозман, Е. Дубовская), спрямована на виявлення особливостей характеру спілкування та

міжособистісних відносин подружжя; Опитувальник «Реакції подружжя на конфлікт» (А. Кочаряном) спрямований на виявлення індивідуально-специфічних захисних моделей подружжя та їх структуру.

Методи статистичної обробки даних: програма STATISTICA.10; коефіцієнт кореляції r-Пірсона (для визначення кореляційних зв'язків між змінними); критерій Т-Вілкоксона (для виявлення змін після формувального етапу дослідження).

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Запропонований методологічний інструментарій дослідження психологічних особливостей кризових сімейних відносин молодій сім'ї можливо використовувати в практичній діяльності практичного психолога. Запропоновані корекційні заходи є гнучкими в адаптації до будь-яких діагностично-корекційних програм з подолання деструктивних предикторів у сімейних відносинах.

Організація і база дослідження. Дослідження проводилось на базі Запорізького міського центру соціальних служб. Розмір експериментальної вибірки 22 особи (11 сімей), віком від 21 до 30 років.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та отримані в ході дослідження результати пройшли апробацію на V Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу» (Запоріжжя, 17–18 квітня 2024 року).

Структура роботи. Основний текст роботи представлений на 55 сторінках. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку джерел (50 джерел); ілюстрована 4 рисунками та 7 таблицями.

ВИСНОВКИ

Дослідження психологічних особливостей сімейно-шлюбних відносин в період кризи молодого сім'ї, є достатньо складним та актуальним завданням сучасної психології. Цю думку підтверджують результати, проведеного нами, як теоретичного, так й емпіричного дослідження.

Аналіз наукових джерел дав змогу визначити, що «молода сім'я» це сім'я в перші три роки після укладення шлюбу, в якій кожен не досяг тридцяти років. За весь період існування, родини переживають кризи, нормативні (неминучі у розвитку родини) та ненормативні (спричинені зовнішніми обставинами, незалежними від подружжя). Молода родина не є виключенням. У нашому дослідженні ми розглядали лише нормативну кризу першого року життя, яка являє собою процес адаптації до сімейного життя, взаємне пристосування партнерів одне до одного, під час якої подружжю необхідно виробити нові стратегії поведінки, та предиктори які можуть ускладнити її перебіг. Останні ми умовно поділили на внутрішні (установки, мотивація створення шлюбу, індивідуальні психологічні особливості подружжя) та зовнішні (батьківські родини, матеріальне становище, побутові умови та ін.).

На початковому етапі свого існування, молода родина, є достатньо вразливою системою, в середині якої, подружжя повинно узгодити свої цінності, бажання, інтереси, характери між собою, побудувати межі власної родини та багато іншого. Якщо всі ці складні завдання, ще будуть піддаватися впливу предикторів, може відбутися, не тільки ускладнення процесу перебігу кризи, але й розрив стосунків.

Тому з метою виявлення та попередження впливу цих предикторів, ми провели власне дослідження протягом грудня 2023 – лютого 2024 року, на базі Запорізького міського центру соціальних служб. Найбільш доречним та адекватним діагностичним комплексом, який дозволяє реалізувати мету, є такий, що включає такі методики: «Тест-опитувальник задоволеності шлюбом»

(В. Століним, Т. Романовою та Г. Бутенко), опитувальник розподілу ролей в сім'ї, методика «Вимірювання установок в сімейній парі», методика

«Особливості спілкування між подружжям» (Ю. Альошина, Л. Гозман та Е. Дубовська), опитувальник «Реакції подружжя на конфлікт» (А. Кочарянов).

В результаті проведеного емпіричного дослідження було виявлено такі особливості подружніх відношень в період кризи молоді сім'ї: більшість молодих родин є перехідними, тобто такими які мають певні труднощі, знаходяться у невизначеному стані, щодо того, як правильно, чи потрібно взагалі будувати сімейні стосунки; розбіжність уявлень щодо виконання ролей матеріального забезпечення, господаря/господині родини та сексуального партнера; відсутність яскраво виражених установок, щодо подружнього життя; недостатня розвиненість довірливості та психотерапевтичного ефекту від спілкування; домінування таких реакцій на конфліктні ситуації: ознаки депресії, агресії, раціоналізації, витіснення із свідомості ситуацій, які є травмуючими, соматизація та фіксації на психотравмі.

Встановлено статистично-значущий зв'язок між установками та сімейними ролями, реакціями на конфлікт, особливостями комунікації. Отримані результати підтверджують тісний взаємозв'язок між усіма сферами подружнього життя. Якщо виникають ускладнення в одній сфері, автоматично виникають труднощі й в іншій.

Враховуючи отримані результати теоретичного та емпіричного дослідження, нами було запропоновано корекційні заходи, метою яких була гармонізація психологічного стану молоді сім'ї, яка перебуває у кризовому періоду.